

ks. Wojciech Gaura

<https://orcid.org/0009-0009-3157-5775>

Instytut Wyższych Studiów Teologicznych w Częstochowie

Wybrane problemy współczesnych rodzin

Funkcjonowanie współczesnych rodzin zależne jest od wielu indywidualnych i społecznych czynników oraz dokonujących się przeobrażeń. Wszechobecny postęp cywilizacyjny i transformacja w sferze społeczno-kulturowej doprowadziły do licznych przekształceń zarówno na poziomie indywidualnym, jak i grupowym. Rodzina, jako najmniejsza i pierwotna grupa społeczna, jest narażona na działanie niekorzystnych zjawisk i procesów, które mogą prowadzić do jej dysfunkcyjności czy też patologizacji. Jak zauważa Olga Makuch:

Realia społeczno-polityczne i gospodarcze doprowadziły do zakłócenia mechanizmów adaptacji, wzrosła mobilność ludności, deformacji uległy stosunki małżeńskie. Strukturalno-funkcjonalna transformacja rodziny zmieniła się wskutek nieokreśloności ról rodzinnych, czego następstwem są liczne rozwody z orientacją na stosunki pozamałżeńskie lub powtórne małżeństwo¹.

Współcześnie można zaobserwować spadek znaczenia rodziny w życiu ludzi. Pojawiają się alternatywne formy życia rodzinnego, które nie kolidują z pracą zawodową i uzyskiwaniem awansu społecznego. Zmniejsza się również znaczenie dzieci dla małżonków, którzy, jeśli decydują się na rodzicielstwo,

---

¹ O. Makuch, *Transformacja rodziny w warunkach współczesnego rozwoju społeczeństwa*, w: *Współczesna rodzina w ujęciu interdyscyplinarnym. Przemiany, wsparcie, rozwój*, red. B. Szluz, A. Szluz, M. Urbańska, Rzeszów 2017, s. 15.

to w zdecydowanej większości przypadków jest to rodzicielstwo późne. Dokonujące się przeobrażenia o wielopłaszczyznowym wymiarze implikują liczne zmiany, zarówno o charakterze pozytywnym jak i negatywnym, we współczesnych rodzinach. Aldona Małgorzata Molesztak, analizując dynamikę współczesnej rodziny, stwierdza:

Rodzina nieustannie poddawana jest próbom przewycięzania kryzysów powstających wskutek zmian rozwojowych własnych członków, pojawiania się nowych członków, stresu w pracy zawodowej, problemów zdrowotnych lub szczególnych okoliczności życiowych².

Pojawiające się uwarunkowania i czynniki zewnętrzne oraz wewnętrzne sprawiają, że rodzina jako grupa społeczna musi mierzyć się z bodźcami i wydarzeniami prowadzącymi do powstawania sytuacji kryzysowych, których rodzina nie jest w stanie samodzielnie przewyciężyć. Wraz z pojawiającymi się problemami rodzina może napotykać trudności w realizacji swoich podstawowych funkcji, co w konsekwencji prowadzi do jej dysfunkcjonalności.

Katechizm Kościoła katolickiego podkreśla, że od najdawniejszych czasów związek kobiety i mężczyzny był narażony na zagrożenia wynikające z niezgody, ducha panowania, niewierności, zazdrości i konfliktów, które mogą prowadzić nawet do nienawiści i zerwania relacji. Ten nieporządek może ujawniać się z mniejszą lub większą ostrością, a jego przewyciężenie zależy od kultury, epoki i indywidualnych cech konkretnych osób (nr 1606).

W odpowiedzi na pojawiające się problemy w rodzinach istnieje szereg instytucji wspierających, które są ukierunkowane na udzielanie pomocy. Obszary pomocy obejmują zarówno zabezpieczenie ekonomiczne, ale także wsparcie psychologiczne, prawne, medyczne – jeśli zaistnieje taka konieczność. Bez wątpienia powiększający się zakres patologizacji społecznej znajduje odzwierciedlenie w najmniejszej komórce społecznej, jaką jest rodzina, dlatego też ważne stają się systemowe działania, które usprawnią jej funkcjonowanie.

W prezentowanym artykule skoncentrowano się na wybranych problemach współczesnych rodzin. Jego celem jest opisanie i ukazanie trudności, z jakimi muszą mierzyć się rodziny dysfunkcyjne, które wraz z nawarstwieniem się problemów, nie są w stanie samodzielnie sobie z nimi poradzić.

---

² A. M. Molesztak, *Dynamika współczesnej rodziny*, „Horyzonty Wychowania” 16 (2017) nr 38, s. 81.

Typologia rodzin dysfunkcyjnych

Konsumpcyjny styl życia społeczeństwa prowadzi do degrengolady wartości moralnych i duchowych, a tym samym do przeceniania wartości materialnych. Postawa taka prowadzi do moralnej degradacji, rodząc relatywizm wartości, cynizm i nihilizm. Postępowi moralnemu społeczeństwa nie sprzyja także uwidaczniający się wzrost anonimowości w kontaktach ludzkich. Człowiek, zagubiony w masie, odczuwa osamotnienie i wewnętrzne rozdarcie, co prowadzi do izolacji od społeczeństwa. Tego typu czynniki uwidoczniają się w życiu rodzinnym. Do szczególnych przeszkód utrudniających prawidłowe funkcjonowanie rodziny należą: dezintegracja życia rodzinnego, wadliwe postawy rodziców, pozbawienie dziecka wzorów osobowych w rodzinie, niedostatek miłości rodzicielskiej i niedocenianie wartości w życiu rodzinnym³. Znaczące są słowa papieża Jana Pawła II, który stwierdził, że

by przezwyciężyć rozpowszechnioną dzisiaj mentalność indywidualistyczną jest potrzebny konkretny wysiłek solidarności i miłości. Zaczyna się on w rodzinie poprzez wzajemne wspieranie się małżonków, a także przez troskliwość okazywaną przez jedno pokolenie drugiemu⁴

W artykule skoncentrowano się na problematyce uzależnień – w szczególności alkoholizmu, przemocy domowej, bezrobocia⁵. Analiza literatury przedmiotu wskazuje, że rodziny posiadają szereg cech, które mają odzwierciedlenie w realizowanych przez nią funkcjach i zadaniach. Do najistotniejszych cech rodzin zalicza się:

- rodzina jest fundamentalną instytucją społeczną;
- rodzina jest wieloaspektową formą funkcjonowania w wymiarze globalnym;
- rodzina przyczynia się do zapewnienia ciągłości biologicznej;
- rodzina przybiera odmienny zakres i konfiguracje, lecz zawsze sprowadza się do integralnej całości;

---

3 S. Jasionek, *Wychowanie moralne w całokształcie procesu wychowawczego*, w: T. Dąbek, S. Jasionek, *Troska o człowieczeństwo*, red. D. Bunia, Częstochowa 2023, s. 125.

4 Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 17.

5 Autor wybrał trzy, w jego mniemaniu najbardziej zagrażające rodzinie problemy. Obok wybranych problemów istnieje szereg innych trudności, które warunkują życie współczesnych rodzin.

– rodzina posiada sprecyzowaną strukturę oraz wewnątrz powiązania w płaszczyźnie: para małżeńska – rodzice – dzieci – osoby spokrewnione ze sobą⁶.

Cechy rodzin opierają się na przekonaniu, iż rodzina jest najważniejszą instytucją, stanowiącą fundament całego społeczeństwa. Zaburzenia i dysfunkcje w jej funkcjonowaniu będą widoczne w kondycji całych społeczności. Obok cech, należy także wskazać na funkcje, które rodziny bardzo często realizują w sposób nieuświadomiony. Do podstawowych funkcji rodziny zalicza się: funkcję prokreacyjną, produkcyjną, socjalizującą, usługowo-opiekuńczą oraz funkcję psychohigieniczną⁷.

Jan Paweł II, szczególnie znawca i obserwator życia współczesnego człowieka zdawał sobie sprawę z tego, jak często wychowanie człowieka w dzisiejszym pluralistycznym świecie jest opacznie rozumiane. Z tego też względu, szczególnie w dobie współczesnego chaosu aksjologicznego, który wyraźnie wpływa na sferę wychowania, papież wskazywał na wspólny fundament podstawowych wartości humanistycznych, aby ocalić człowieczeństwo w coraz bardziej dehumanizującej się cywilizacji. Kanon ten uwzględniał integralną wizję człowieczeństwa, wbrew jego ujęciom redukcyjnym, podkreślał niezbywalną godność osobową, prawa z niej wypływające i ją afirmujące. Ponadto, postulował odpowiednie wychowanie, zwłaszcza w najbardziej zasadniczym wyniarze – moralnym⁸.

Współczesne warunki stawiają przed rodzinami liczne wyzwania, przeszkody i trudności, które stoją u podstaw pojawiających się kryzysów. Rodziny funkcjonujące prawidłowo, poprzez posiadane zasoby, umiejętnie radzą sobie z zaistniałymi problemami. Jednak coraz więcej w tej podstawowej grupie społecznej pojawia się dysfunkcja. Nieumiejętna realizacja podstawowych funkcji rodziny, brak prawidłowej komunikacji, zaburzenia w zaspakajaniu podstawowych potrzeb implikują występowanie rodzin dysfunkcyjnych. Według Jadwigi Izdebskiej,

---

6 A. Kaniós, *Praca socjalna z rodziną problemową. Perspektywa metodyczna*, Kraków 2016, s. 22

7 M. Ziemska, *Rodzina i dziecko*, Warszawa 1986, s. 236.

8 M. Duda, *Jan Paweł II wielkim wzorem osobowym nauczania i wychowania w placówkach dydaktyczno-wychowawczych*, w: *Być sługą wiernym i roztropnym. Księga Jubileuszowa z okazji 40-lecia pracy dydaktyczno-naukowej ks. dr. Stanisława Jasionka*, red. D. Bunia, Częstochowa 2023, s. 109.

dysfunkcyjność rodziny można rozpatrywać na rzecz społeczeństwa oraz na rzecz członków rodziny. Rodzina dysfunkcyjna nie wywiązuje się w pełni z obowiązków wobec własnych dzieci, zaniedbuje realizację funkcji lub też stwarza zagrożenie występowania tego stanu⁹.

W aspekcie dysfunkcjonalności rodzin należy także zwrócić uwagę na fakt, że często nieprawidłowo zaspakajają one potrzeby biologiczne i psychospołeczne swoich członków, szczególnie dzieci¹⁰.

Rodziny dysfunkcyjne, z uwagi na niemożność samodzielnego radzenia sobie z pojawiającymi się zburzeniami, wymagają systemowych działań, które pozwolą na holistyczne wsparcie i pomoc. Jak pokazują różne typy rodzin dysfunkcyjnych, mnogość problemów, które mogą zaburzyć ich funkcjonowanie, może stanowić obszar interwencji i wywierania wpływu przez wielu specjalistów pracujących w instytucjonalnych formach wsparcia. W katalogu typów tych rodzin można wskazać na:

- rodzinę, w której jeden lub więcej członków, najczęściej rodziców zmagają się z uzależnieniem od alkoholu;
- rodzinę, w której jeden z małżonków lub dziecko (dzieci) są wykorzystywane seksualnie;
- rodzinę, w której osoba dominująca stosuje przemoc psychiczną wobec małżonka, dziecka (dzieci) lub osób starszych (dziadków);
- rodzinę, w której występuje przemoc fizyczna;
- rodzinę, w której jeden lub więcej członków zmaga się z długotrwałą lub ciężką chorobą oraz niepełnosprawnością;
- rodzinę, w której występuje zjawisko bezrobocia¹¹.

Święty Jan Paweł II często przypominał podstawową prawdę, że rodzina, aby mogła prawidłowo funkcjonować i spełniać swoje podstawowe obowiązki, potrzebuje odpowiednich warunków. Jednym z nich jest praca, która rozumiana jest dwojako: zarówno jako środek służący utrzymaniu moralnemu i godnemu życiu wszystkich członków rodziny, jak również jako całościowy

---

9 J. Izdebska, *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku. Niepokoje i nadzieje*, Białystok 2000, s. 45–46.

10 Szerzej: L. Mościcka, *Rodziny dysfunkcjonalne*, w: I. Krasiejko, *Rodzina z dziećmi. Rodzina dysfunkcyjna. Pedagogika, praca socjalna, terapia*, Warszawa 2019, s. 55.

11 L. Mościcka, *Rodziny dysfunkcjonalne*, s. 56–57.

proces wychowawczy, zwłaszcza dotyczący młodego człowieka, który wpływa na kształtowanie jego systemu myślenia i hierarchii wartości¹².

Typy rodzin dysfunkcyjnych zależą od problemów lub zaburzeń, z jakim rodzina się mierzy. W perspektywie omawianej problematyki autor chciałby skoncentrować się na wybranych dysfunkcjach, aby ukazać ich negatywne skutki dla całych systemów rodzinnych.

Alkoholizm w rodzinie

Pierwszym typem rodziny dysfunkcyjnej jest rodzina oparta na uzależnieniu alkoholowym. Należy jednak zaznaczyć, iż obok alkoholu, do środków uzależniających zalicza się także narkotyki, nowe media, praca, leki oraz seks.

Konsekwencje uzależnienia są szczególnie widoczne w trzech podstawowych sferach życia:

- sfera osobista: w sferze pod wpływem uzależnienia dochodzi do zaburzeń więzi rodzinnych, obniża się standard życia, z czasem pojawia się zjawisko wykluczenia i marginalizacji społecznej;
- sfera zawodowa: wraz z rozwojem uzależnienia pojawia się ryzyko utraty pracy, poprzez zaniedbywanie obowiązków zawodowych;
- sfera prawna: sfera związana z naruszeniem prawa, karalnością, co może być skutkiem uzależnienia¹³.

W perspektywie uzależnienia od alkoholu, należy podkreślić, że choroba alkoholowa nie dotyka tylko jednostki, ale całego systemu rodzinnego. Alkoholizm

oddziałuje nie tylko na osobę chorą, ale także na wszystkich jej członków. Alkoholizm jest jedną z głównych przyczyn problemów małżeńskich, rozwodów, napiętych relacji między partnerami i rodzicami a dziećmi, przemocy domowej, znęcania się nad dziećmi i zaniedbań¹⁴.

---

12 Jan Paweł II, *Przemówienie. W rodzinie człowiek wzrasta, przez rodzinę wchodzi do społeczeństwa*, 13.02.1982, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 3 (1982) nr 2, s. 4.

13 I. Pospiszyl, *Patologie społeczne*, Warszawa 2008, s. 152.

14 *Jak alkohol niszczy związek i relacje w rodzinie*, <https://stopuzaleznieniom.pl/artykuly/moj-bliski-maproblem/jak-alkohol-niszczy-zwiazek-i-relacje-w-rodzinie/> (15.08.2023).

W kontekście omawianej problematyki należy zwrócić szczególną uwagę na sytuację dzieci i młodzieży wychowującej się w rodzinie z problemem alkoholowym:

Różne formy zachowań agresywnych i represyjnych rodziców, zaniedbywanie obowiązków opiekuńczych potrzeb dziecka, wywierają destruktywny wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne dzieci oraz na proces rozwoju¹⁵.

Alkoholizm jednego lub obojga rodziców bezpośrednio przyczynia się do zaburzeń w sferze emocjonalnej, socjalizującej, opiekuńczej oraz związanej z poczuciem bezpieczeństwa i miłości. Z czasem w rodzinie pojawia się współuzależnienie, a dzieci alkoholików przyjmują „odpowiednie” role¹⁶, które pomagają im przetrwać trudną sytuację. Osoby współuzależnione zachowują się w sposób specyficzny, często tłumacząc uzależnienie alkoholika. Do katalogu zachowań osób współuzależnionych zalicza się:

- zaprzeczanie na temat istnienia problemu alkoholowego w rodzinie;
- nadopiekuńczość – wobec uzależnionego – bez względu na własne potrzeby;
- przejmowanie na siebie większej liczby obowiązków;
- nieustające poczucie winy;
- ciągle kontrolowanie alkoholika;
- stan ciągłego napięcia;
- kłamanie na temat sytuacji w domu;
- ochrona osoby nietrzeźwej przed konsekwencjami jej zachowań;
- złudne nadzieje na zmianę sytuacji oraz rozczarowanie związane ze złamanymi obietnicami;
- problemy seksualne;
- wyładowywanie swoich frustracji na postronnych osobach;
- ciągle poczucie smutku i rozpacz¹⁷.

Osoba doświadczająca współuzależnienia nie potrafi funkcjonować w inny sposób. Poprzez swoje działania i przyjmowane mechanizmy obronne stara

---

15 Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, *Dzieci alkoholików*, <http://www.parpa.pl/index.php/rodzina-dzieci/dzieci-alkoholikow> (13.07.2023).

16 Więcej: I. Pospiszył, *Patologie społeczne*, s. 156–157.

17 A. Solak, *Problematyka pracy i bezrobocia w kontekście funkcjonowania rodziny*, Warszawa 2010, s. 40–41.

się wprowadzić namiastki „normalności” w życie rodzinne, często tłumacząc sobie, że robi to „dla dobra dzieci, aby miały pełną rodzinę”.

Skala problemu alkoholowego w Polsce jest bardzo duża. Obecnie szacuje się, że w Polsce żyje

około 700–800 tysięcy osób uzależnionych od alkoholu, liczbę niepełnoletnich dzieci alkoholików możemy określić na około 2 miliony, z których co najmniej połowa żyje w sytuacji drastycznie zagrażającej ich zdrowiu i rozwojowi¹⁸.

Uzależnieni oraz ich rodziny mogą korzystać, jeśli wyrażą zgodę i chęć na otrzymanie pomocy, z różnych form wsparcia instytucjonalnego, które obejmuje zarówno aspekt socjalny, ekonomiczny, psychologiczny, prawny i medyczny. Zarówno w państwowym systemie pomocy, jak i w ramach działań III sektora oraz sektora prywatnego, możliwe jest skorzystanie z leczenia odwykowego, grup wsparcia dla osób uzależnionych, współuzależnionych oraz pozostałych członków rodziny. Alkoholizm, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa¹⁹, stanowi przesłankę do skorzystania z pomocy społecznej, co wiąże się z dostępem do świadczeń realizowanych w tym systemie. Świadczenia o charakterze materialnym jak i niematerialnym przyznawane są adekwatnie do potrzeb na podstawie wywiadu środowiskowego i sytuacji rodzinnej. Bez wątplenia istotnym elementem wsparcia dla rodzin rodzin dotkniętych problemem alkoholowym jest praca socjalna.

Problem alkoholizmu w Polsce zatacza coraz szersze kręgi i dotyka coraz młodsze pokolenia. Jak wynika z badań, obecnie uzależnionych jest ponad milion Polaków, niemal cztery miliony piją ryzykownie i szkodliwie, a dwa miliony polskich dzieci żyje w rodzinach z problemem alkoholowym – przypomina bp Bronakowski. Na taki stan rzeczy niewątpliwie wpływ mają wielkie koncerty medialne, które zarabiają niebagatelne kwoty na reklamach, zwłaszcza w telewizji. Te przerażające dane budzą niepokój Kościoła, który stara się podejmować różne działania na rzecz trzeźwości. Obok miesiąca abstynencji w sierpniu, szczególną modlitwą otacza propagowanie trzeźwości w czasie rozpoczynającego się zawsze w ostatni weekend karnawału Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu.

---

¹⁸ Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, <http://www.parpa.pl/index.php/rodzina-dzieci/dzieci-alkoholikow> (13.07.2023).

¹⁹ Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., Dz. U. z 2023 r. poz. 901.

Przemoc domowa

Kolejnym istotnym problemem, który dotyka współczesne rodziny, jest przemoc. Przemoc domowa w Polsce dotyka bardzo dużą grupę osób, zarówno dzieci, jak i kobiet oraz mężczyzn. Według danych Policji w roku 2022, zostało wypełnionych 61645 formularzy Niebieskiej Karty. Okazuje się, że „liczba osób, co do których istniało podejrzenie, że były dotknięte przemocą wyniosła ogółem 71631, z czego 51935 stanowiły kobiety, 10982 osoby małoletnie, zaś 8714 mężczyźni”²⁰. Istotne jest, iż nie wszystkie akty przemocy są zgłaszane odpowiednim organom, dlatego też skala problemu może być zdecydowanie większa. Według Ireny Pospiszyl „przemoc” definiowana jest jako

wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej, a także psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji²¹.

Przemoc domowa może przybierać różne formy i być realizowana poprzez różne zachowania. Wyróżnia się przemoc fizyczną, psychiczną, seksualną oraz przemoc poprzez zaniechanie²². Akty przemocy domowej są skierowane na najsłabsze osoby, takie jak dzieci, seniorzy oraz kobiety, jednak coraz częściej ofiarami stają się także mężczyźni.

Funkcjonowanie rodziny dotkniętej problemem przemocy jest poważnie zaburzone, a ofiary będą borykać się z jej konsekwencjami przez całe życie. Systemy rodzinne, w których zachodzą akty przemocy, kształtują u swoich członków niskie poczucie własnej wartości, zaniżoną samoocenę oraz permanentne poczucie lęku i strachu. Pojawiają się również problemy zdrowotne, zachodzi negatywny proces socjalizacji, nie są zaspakajane potrzeby członków rodziny, a poszczególne jej funkcje nierealizowane i zaniedbywane.

Przemoc w rodzinie prowadzi do zaburzeń jej struktury w strukturę zależności. Efektem tego są takie wzorce percepcyjne i związane z nimi zachowania, które kształtują wśród

---

20 Infor, *Ponad 61 tysięcy „Niebieskich Kart” w 2022 r. Policja zwalcza przemoc domową*, <https://www.infor.pl/prawo/malzenstwo/inne/5696675,ponad-61-tysiecy-niebieskich-kart-w-2022-r-policja-zwalcza-przemoc-domowa.html> (20.09.2023).

21 I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994, s. 14.

22 Szerzej: *Działalność opiekuńcza i terapeutyczna w praktyce instytucji pomocy społecznej*, red. W. Wielgos-Struck, M. Bozacka, Rzeszów 2016, s. 32.

członków rodziny niskie poczucie własnej wartości i ubogą tożsamość. Może to nie pozwalać na dostrzeganie pozytywnych cech u innych, a wspomaganie siebie może polegać na pomniejszaniu walorów innych²³.

Ofiary przemocy domowej doświadczają wielu negatywnych emocji i zaburzeń o zróżnicowanym podłożu. Brak adekwatnej pomocy i wsparcia może skutkować negatywnymi konsekwencjami, takimi jak utrata zdrowia, a nawet życia.

W myśl Ustawy o dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, rodzina dotknięta przemocą powinna otrzymywać pomoc adekwatną do potrzeb. Rodzinie z problemem przemocy przysługują następujące formy wsparcia i ochrony:

- poradnictwo medyczne, poradnictwo prawne, poradnictwo socjalne oraz poradnictwo psychologiczne;
- wsparcie i interwencja w sytuacji kryzysowej;
- zapobieganie dalszemu krzywdzeniu poprzez wdrożenie zakazu zbliżania się sprawcy przemocy do ofiary przemocy oraz uniemożliwienie sprawcom korzystania z tego samego lokalu mieszkalnego;
- zapewnienie ofiarom przemocy bezpiecznego schronienia w specjalistycznych placówkach wsparcia dla osób dotkniętych przemocą domową²⁴.

Holistyczna pomoc i wsparcie rodzinom z problemem przemocy stanowi istotne zadanie dla instytucjonalnych form wsparcia. Bardzo często, pomimo podejrzeń o występowanie przemocy, rodziny tego nie zgłaszają z obawy przed konsekwencjami. Życie w ciągłym strachu o własne zdrowie i życie, doświadczanie poniżenia, rozwój nerwic i zaburzeń lękowych, a także społeczna izolacja i stopniowa automarginalizacja powodują, że ofiary przemocy nie potrafią prosić o pomoc. Życie rodzin doświadczających przemocy jest uwarunkowane negatywnymi emocjami i zrachowaniami. Brak stabilności i poczucia bezpieczeństwa w sposób nieprawidłowy wpływa na funkcjonowanie całego systemu rodzinnego. Szczególnie poważne są konsekwencje doświadczania przemocy przez najmłodszych członków. Mogą one pozostawić trwałe ślady, prowadząc

23 D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Katowice 2010, s. 109.

24 Art. 3 Ustawy o dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie Dz. U. 2005 nr 180 poz. 1493.

do licznych negatywnych następstw, które będą im towarzyszyć przez całe życie. Dlatego też tak ważne jest zapewnienie odpowiedniej pomocy i wsparcia.

Jak zostało zauważone we wcześniejszych rozważaniach, w rodzinach, gdzie zachodzi zjawisko przemocy, stosunkowo często pojawia się także alkoholizm. Nałożenie na siebie tych dwóch patologii może prowadzić do katastrofalnych skutków dla członków rodziny, szczególnie tych najmłodszych. Uzależnienie jednego lub obojga rodziców, współuzależnienie pozostałych członków rodziny, a także bycie ofiarą przemocy fizycznej, psychicznej, ekonomicznej czy seksualnej, to ciężkie doświadczenia, które bardzo mocno obciążają jednostkę i mogą prowadzić do poważnych zaburzeń w przyszłości.

Bezrobocie jako problem rodzin

W perspektywie omawianej problematyki, należy zwrócić uwagę na kolejną możliwą przyczynę dysfunkcyjności rodziny, czyli długotrwałe bezrobocie. W myśl Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, osoby długotrwałe bezrobotne to te, które pozostają zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy łącznie przez ponad 12 miesięcy²⁵. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce w roku 2023 w okresie czerwiec-sierpień wyniosła 5,00 proc., co oznacza lekki spadek w stosunku do miesięcy styczeń-luty, kiedy to bezrobocie utrzymywała się na wysokości 5,5 proc. W marcu i kwietniu stopa bezrobocia odpowiednio spadała do poziomu 5,4 proc. oraz 5,2 proc., a w maju wynosiła 5,1 proc.²⁶. Jak wynika z danych, stopa procentowa w Polsce od roku 2013 spada z roku na rok. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych, końcem marca 2023 roku, wyniosła 846,9 tys. i była niższa niż w tym samym okresie w roku 2022²⁷. Pomimo tendencji spadkowych, należy pamiętać, iż wielu bezrobotnych nie rejestruje się w Urzędzie Pracy, nie pobierają zasiłków,

---

25 Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz. U. 2004 nr 99 poz.1001.

26 Główny Urząd Statystyczny, *Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990–2023*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2023,4,1.html> (20.08.2023).

27 Główny Urząd Statystyczny, *Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990–2023*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2023,4,1.html> (20.08.2023).

z różnych przyczyn nie są nigdzie zarejestrowani, więc nie można ich „znaleźć” w pojawiających się statystykach.

Sytuacja bezrobocia w rodzinie może wiązać się z wieloma negatywnymi konsekwencjami dla poszczególnych członków. Pojawienie się bezrobocia, szczególnie długotrwałego, w dłuższej perspektywie będzie wpływać na obniżenie statusu ekonomicznego, niemożność prawidłowego zaspakajania wszelkich funkcji i zadań wobec najsłabszych członków rodziny. Józefa Matejek i Katarzyna Białożyłt diagnozują ten proces następująco:

Na skutek bezrobocia dochodzi do zubożenia relacji między członkami rodziny, poważnie mogą też zostać uszkodzone więzi rodzinne. Obniżenie jakości życia małżeńsko-rodzinnego bezpośrednio oddziałuje na upośledzenie zadań rodziny związanych z rozwojem najmłodszego pokolenia. Dochodzi do zaburzeń związanych z tworzeniem środowiska przyjaznego dziecku, a proces prawidłowej socjalizacji zostaje narażony na wpływ destrukcyjnych czynników, które zagrażają prawidłowemu uspołecznianiu. Stopniowo, rodzina zaprzestaje pełnienia swoich podstawowych funkcji, zarówno w odniesieniu jednostkowym jak również społecznym²⁸.

Praca stanowi istotny element rozwoju człowieka. Nie tylko pozwala na zaspakajanie potrzeb ekonomicznych i bytowych, ale także warunkuje dobrostan psychologiczny oraz społeczny. Długotrwałe bezrobocie może bezpośrednio przyczyniać się do zaburzeń w postrzeganiu własnej osoby. U osób bezrobotnych może pojawić się tak zwany kompleks Jonasza „charakteryzujący się niską samooceną, brakiem wiary we własne możliwości i zdolności, nie umiejętnością pokazania siebie z jak najlepszej strony potencjalnemu pracodawcy”²⁹. Obniżenie poczucia własnej wartości, brak poczucia sprawczości oraz brak wiary w własne możliwości to negatywne konsekwencje bezrobocia na poziomie indywidualnym.

Bezrobocie niesie za sobą liczne i długotrwałe konsekwencje dla rodziny. Do spektrum negatywnych skutków bezrobocia w wymiarze społecznym zalicza się między innymi: problemy o podłożu psychicznym, zaburzenia relacji rodzinnych oraz środowiskowych, obniżenie standardu życia, ograniczenie

28 J. Matejek, K. Białożyłt, *Wybrane obszary społecznego funkcjonowania rodziny w perspektywie bezrobocia*, w: *Praca w życiu człowieka i jej społeczno-edukacyjne uwarunkowania*, red. J. Matejek, K. Białożyłt, Kraków 2015, s. 101.

29 N.G. Pikuła, *Bezrobocie przyczyną degradacji indywidualnej i społecznej*, w: *Wybrane zagadnienia z pomocy i integracji społecznej*, red. J. Matejek, N.G. Pikuła, Kraków 2014, s. 18.

dostępu do dóbr kultury, zwiększoną podatność na zjawiska patologiczne, spadek poczucia bezpieczeństwa oraz wzrost ryzyka wykluczenia społecznego³⁰. Bezrobocie jest zjawiskiem, który należy rozpatrywać w aspekcie społecznym, indywidualnym oraz rodzinnym, uwzględniając jego wielowymiarowe konsekwencje. Brak pracy jednego lub obojga rodziców może generować nawarstwianie się innych problemów i zagrożeń, a w rezultacie prowadzić do dysfunkcyjności życia rodzinnego, a nawet do patologii.

Powyższe rozważania odnoszące się do wybranych problemów współczesnych rodzin miały na celu ukazanie zależności, jakie zachodzą pomiędzy różnymi zjawiskami i zrachowaniami społecznym a ich wpływem na dysfunkcyjność rodzin. Mnogość problemów i zaburzeń w obrębie tej podstawowej komórki społecznej generuje potrzebę całościowego wspierania i pomocy, która pozwoli na przeciwdziałanie negatywnym skutkom zachodzących dysfunkcji. Wiele rodzin nie jest w stanie w sposób samodzielny poradzić sobie z zaistniałymi kryzysami, dlatego też w odpowiedzi na rosnące zagrożenia przybywa instytucjonalnych forma wsparcia rodzin.

Podsumowanie

Środowisko rodzinne jest uwarunkowane licznymi czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi. Dokonujące się liczne zmiany i przekształcenia o wielowymiarowym charakterze bezpośrednio oddziałują na rodziny, które, uwikłane w realia współczesności, nie zawsze są w stanie samodzielnie przewyciężyć pojawiające się trudności. Uzależnienia, przemoc, bezrobocie to tylko niektóre trudności, które powodują dysfunkcyjność rodziny prowadząc do poważnych wielopłaszczyznowych zaburzeń zarówno w obrębie całego systemu rodzinnego, jak i poszczególnych jej członków.

Zaburzenia w funkcjonowaniu współczesnych rodzin implikują pojawienie się nowych wyzwań w obszarze pomocy i wsparcia. Istotnym jest, iż jeden problem rodzi następny, co ostatecznie może prowadzić do patologicznych sytuacji, w których życie i zdrowie poszczególnych członków rodziny staje się zagrożone.

---

30 J. Kirenko, E. Sarzyńska, *Bezrobocie. Niepełnosprawność. Potrzeby*, Lublin 2010, s. 13.

Bibliografia

- Duda M., *Jan Paweł II wielkim wzorem osobowym nauczania i wychowania w placówkach dydaktyczno-wychowawczych*, w: *Być sługą wiernym i roztropnym. Księga Jubileuszowa z okazji 40-lecia pracy dydaktyczno-naukowej ks. dr. Stanisława Jasionka*, red. D. Bunia, Częstochowa 2023, s. 109.
- Działalność opiekuńcza i terapeutyczna w praktyce instytucji pomocy społecznej*, red. W. Wielgos-Struck, M. Bozacka, Rzeszów 2016.
- Główny Urząd Statystyczny, *Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990–2023*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2023,4,1.html> (20.08.2023).
- Infor, *Ponad 61 tysięcy „Niebieskich Kart” w 2022 r. Policja zwalcza przemoc domową*, <https://www.infor.pl/prawo/malzenstwo/inne/5696675,ponad-61-tysiecy-niebieskich-kart-w-2022-r-policja-zwalcza-przemoc-domowa.html> (20.09.2023).
- Izdebska J., *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku. Niepokoje i nadzieje*, Białystok 2000.
- Jak alkohol niszczy związek i relacje w rodzinie*, <https://stopuzalezniom.pl/artykuly/moj-bliski-maproblem/jak-alkohol-niszczy-zwiazek-i-relacje-w-rodzinie/> (15.08.2023).
- Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 1.05.1991.
- Jan Paweł II, *Przemówienie. W rodzinie człowiek wzrasta, przez rodzinę wchodzi do społeczeństwa* (13.02.1982), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 3 (1982) nr 2, s. 4.
- Jasionek S., *Wychowanie moralne w całokształcie procesu wychowawczego*, w: T. Dąbek, S. Jasionek, *Troska o człowieczeństwo*, red. D. Bunia, Częstochowa 2023, s. 125.
- Kanios A., *Praca socjalna z rodziną problemową. Perspektywa metodyczna*, Kraków 2016.
- Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.
- Kirenko J., Sarzyńska E., *Bezrobocie. Niepełnosprawność. Potrzeby*, Lublin 2010.
- Makuch O., *Transformacja rodziny w warunkach współczesnego rozwoju społeczeństwa*, w: *Współczesna rodzina w ujęciu interdyscyplinarnym. Przemiany, wsparcie, rozwój*, red. B. Szluz, A. Szluz, M. Urbańska, Rzeszów 2017.
- Matejek J., Białożył K., *Wybrane obszary społecznego funkcjonowania rodziny w perspektywie bezrobocia*, w: *Praca w życiu człowieka i jej społeczno-edukacyjne uwarunkowania*, red. J. Matejek, K. Białożył, Kraków 2015.
- Mościcka L., *Rodziny dysfunkcjonalne*, w: I. Krasiejko, *Rodzina z dziećmi. Rodzina dysfunkcyjna. Pedagogika, praca socjalna, terapia*, Warszawa 2019, s. 55–73.

- Molesztak A. M., *Dynamika współczesnej rodziny*, „Horyzonty Wychowania” 16 (2017) nr 38, s. 73–88.
- Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, *Dzieci alkoholików*, <http://www.parpa.pl/index.php/rodzina-dzieci/dzieci-alkoholikow> (13.07.2023).
- Pikuła N. G., *Bezrobocie przyczyną degradacji indywidualnej i społecznej*, w: *Wybrane zagadnienia z pomocy i integracji społecznej*, red. J. Matejek, N. G. Pikuła, Kraków 2014.
- Pospiszyl I., *Patologie społeczne*, Warszawa 2008.
- Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994.
- Rode D., *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Katowice 2010.
- Solak A., *Problematyka pracy i bezrobocia w kontekście funkcjonowania rodziny*, Warszawa 2010.
- Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., Dz.U. z 2023 r. poz. 901.
- Ustawy o dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. 2005 nr 180 poz. 1493.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz. U. 2004 nr 99 poz.1001.
- Ziemska M., *Rodzina i dziecko*, Warszawa 1986.
-

Abstrakt

Wybrane problemy współczesnych rodzin

Artykuł ma charakter przeglądowy i koncentruje się na opisanu wybranych problemów, które powodują dysfunkcyjność rodzin. W szczególności skoncentrowano się na alkoholizmie, przemocy oraz bezrobociu. Celem artykułu jest ukazanie trudności, z jakimi muszą sobie radzić rodziny, które bardzo często nie potrafią w sposób samodzielny przezwyciężyć nawarstwiających się problemów. Cyrkularność, która jest charakterystyczną cechą rodzin w ich systemowym ujęciu, powoduje, że bez profesjonalnego wsparcia i pomocy nie ma możliwości pokonania trudności i problemów.

Słowa kluczowe: rodzina, rodzina dysfunkcyjna, wsparcie, alkoholizm, przemoc, bezrobocie

---

Abstract

Selected problems of modern families

The article is an overview and focuses on describing selected problems that determine the dysfunctionality of families in modern times. The article focuses on alcoholism, violence and unemployment. The purpose of the article was to show the difficulties faced by families, which very often cannot overcome the accumulating problems on their own. Circularity, which is a characteristic feature of families in their systemic view, makes it impossible to overcome difficulties and problems without professional support and assistance.

Keywords: family, dysfunctional family, support, alcoholism, violence, unemployment